

Editura "Conexiuni" Bacău a publicat "Dicționarul comunităților catolice din Moldova". Lucrarea a fost scrisă de preotul Iosif Gabor. Manuscrisul a fost pregătit pentru tipar de domnul profesor Gabriel Leahu. Studiul introductiv a fost întocmit de preotul A. Dospinescu. Episcopul Petru Gherghel a acordat atenția necesară lucrării prin "Cuvîntul înainte", în care a evocat împlinirea celor 111 ani, de cînd a fost organizată Episcopia catolică de Iași și personalitatea autorului.

Eforturile depuse de harnicul Iosif Gabor, preot catolic, au fost nespuse de mari. Datorăm activității sale mai multe lucrări, care, din nefericire, au rămas sub forma manuscriselor, deși cuprind idei valoroase privind catolicii din Moldova. Încă din anul 1979, am subliniat originalitatea continuării, a finalizării activității pe acest tărîm.

Omul a fost conștient de părțile pozitive și de scăderile lucrărilor sale, dar întreruperea firului vieții pămîntene nu i-a permis punerea la punct cu ultimile descoperiri în domeniu.

Autorului "Studiului introductiv" și editorului le revenea obligația să realizeze ceea ce n-a putut face Iosif Gabor. Asumîndu-și răspunderea publicării postume a lucrării, ar fi avut obligația să avertizeze pe cititor asupra meritelor cărții dar și a greșelilor pe care ea le cuprinde. Pentru aceasta trebuia depusă o muncă cel puțin egală cu cea făcută de autor.

În cele ce urmează ne propunem să aducem corecturi de ordin general referitoare la unele probleme, așezări despre care a scris autorul în lucrarea de care ne ocupăm.

O primă problemă care trebuia să stea în atenția celor ce s-au îngrijit de apariția volumului ar fi fost clarificarea dacă așezările respective au fost și sînt populate numai de români catolici.

Săpăturile arheologice, izvoarele scrise atestă faptul că unele vetre de sat și oraș datează din epoca neolitică. Ele au fost populate permanent de oamenii locului. Aceștia au fost creatorii de bunuri materiale și spirituale, înainte și după apariția creștinismului. Moldova a fost și zonă de pătrundere, consolidare a civilizației și culturii greco-romane, de latinizare a limbii, de răspîndire a creștinismului. Romanitatea zonei nu poate fi contestată. Comunitățile catolice au conviețuit împreună cu cele ortodoxe, deși au reprezentat o minoritate față de masa de ortodocși. Oamenii de credință catolică au existat în Moldova chiar după marea schismă din 1054. Ei au avut pastori lor, care erau aleși de credincioși. Nu erau oameni cu pretenții de îndrumători spirituali. Toți vorbeau limba română, cu influențe din latină. Nu se făcea mult caz de diferențele de dogmă dintre ortodocși și catolici. Stau mărturie în această privință urmele arheologice din secolele XIII, XIV, din părțile Romanului. Documentele papale, rămase de la Grigore al IX-lea, au consemnat existența românilor catolici în zona de la estul Carpaților, ca și alegerea unui auxiliar al lui Teodorie, episcopul numit al cumanilor, care să se ocupe de aceștia. Așa cum s-a scris în documentul papal, din 14 noiembrie 1234, românii erau numeroși în părțile de la răsărit de Carpați. Organizarea vieții economice, sociale, politico-culturală, religioasă a creat posibilitatea să-i asimileze și să-i facă "una cu dinșii" pe străinii care veneau în aceste zone. Papa a pomenit despre sași, unguri care suportau asemenea consecințe. Nu s-a scris despre cumani. Faptul nu trebuie să surprindă pe nimeni, deoarece aceștia erau puțini la

număr și se ocupau cu păstoritul. Nu erau statornici. Vestigiile arheologice nu prea confirmă prezența lor în Moldova. Aceleași izvoare nu au scos la suprafață informații care să demonstreze existența maghiarilor pe teritoriul Moldovei.

Afirmația întâlnită frecvent în "dicționar" nu are acoperire științifică, afară de cartea lui Radu Rosetti, autor păcălit de un misionar catolic, care i-a prezentat manuscrisul, iar el l-a preluat și publicat sub semnătura sa. Iorga a demonstrat la timp acest adevăr.

Lectorii cărții trebuie să știe că n-au existat așezări moldovenești întemeiate de catolici. Satele și ținuturile au fost populate de ortodocși și catolici, acolo unde existau adepți ai ambelor culte. Ei trebuie să excludă din cuprinsul cărții, ca nefondată științific, ca neadevăr, aprecierea că: Adjutul, Bacăul, Baia, vechile așezări cu populație catolică din

îndreptat către așezările catolice". Oricine știe că mișcarea condusă de Hus a fost îndreptată împotriva abuzurilor bisericii catolice. Scrisorile husiților din Moldova au avut un conținut vehement antipapal, anticatolic. Este greu de acceptat ideea colaborării și conviețuirii husito-catolice. Documentele timpului demonstrează că husiții, trecuți prin Moldova, se aflau în Transilvania, în 1437, 1438, iar după aceasta mulți erau prezenți în oastea lui Iancu de Hunedoara.

Pastori husiți se mai aflau în timpul domniei lui Ștefan cel Mare. Viteazul domn le-a pus în vedere să plece din țara sa. Editorul cărții trebuia să știe că "prozeletismul husit" n-a putut "sufoca viața catolică" în Moldova și avea obligația să facă precizările corespunzătoare față de gratuitatea afirmației.

Construcțiile de biserici catolice, din

rămîn separați", între ei sînt și unii catolici, ungurii și românii, în afară de orașe, trăiesc amestecați; toți românii sînt ortodocși, cu excepția unor persoane nobile; ungurii au fost considerați ca inconstanți. La 9 august 1638 a fost primit la Propaganda Fide un raport în care s-a scris că în Transilvania erau 23.000 persoane catolice. Documentele statistice întocmite în 1721-1723 arată că toți locuitorii din teritoriul actual al județelor Harghita și Covasna erau în număr de 10.125 persoane, iar numărul total al secuilor din principat se ridică la 20.943 indivizi.

Documentele scrise în Transilvania perioadei dovedesc cu încăpăținare că onomastica și toponimele românești erau falsificate prin maghiarizare. În cele două unități administrative existau, în 1750, doar 58 așezări. Ne imaginăm cu ușurință cît de extinsă era stăpînirea voievozilor moldoveni, care stăpîneau 60 de așezări rurale.

În scaunul Ciucului erau, în același an, 3.722 catolici, sluiți de 4 preoți și tot atîția cîntăreți. Ei se închinau în patru biserici. În arhidiaconatele din Trei Scaune, corespunzător județului Covasna, trăiau 2.852 adepți ai cultului catolic, serviți de 12 preoți, 5 cantori, care se rugau în 13 biserici. Totalul catolicilor din zonă se cifra la 6.754 persoane. Concomitent, teritoriul era populat de 1.283 familii românești unite cu Roma și 1.412, care nu cedaseră încă în fața presiunilor și promisiunilor demagogice făcute de împărații Vienei, trimișilor Sfîntului Scaun. Numărul membrilor celor 2.695 familii românești se apropia cu siguranță de 10.000 persoane, ceea ce reprezenta dublul secuilor. Kossuth, cu tot șovinismul său, a scris, după 1848, că numărul secuilor era atunci de aproximativ 40.000 de persoane. Scrisorile sale se păstrează la Torino și Roma.

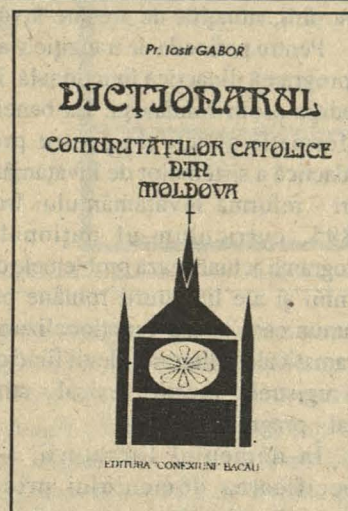
Cu toate că acesta era adevărul, totuși s-au găsit mulți catolici de origine maghiară, care au scris numai contrariul.

Zöld, misionar secui trimis de episcopul Bathany al Transilvaniei, în Moldova a fost cel care a raportat că, circa 6.000 secui ar fi părăsit scaunele "Csik" și "Haromszek" și ar fi populat Moldova. El a preluat și neadevărurile inventate de Țimon, Beke-Bandini, Benko. Pe asemenea documente s-a bazat preotul Gabor și a încercat să demonstreze migrația catolicilor moldoveni din Transilvania. Acestora le-a adăugat pe cele susținute de Auner și Lajos Pastor. Ultimul, desi a trăit mai toată viața în Arhivele Secrete ale Vaticanului, n-a avut timp să studieze rapoartele nunțului apostolic din Polonia, prefectilor misiunii catolice din Moldova ale episcopilor de Bacău, altor trimiși papali la răsărit de Carpați, care au scris mereu despre originea românească a catolicilor de aici. Dominat de șovinism și exclusivism, care n-au nimic comun cu adevărul istoric, a concluzionat în mod sentențios că "orașele Moldovei sînt toate ungurești".

Exagerări, în acest domeniu, s-au produs și din partea unor slujitori ai catolicismului din Moldova. Astfel Bartholomeo Brutti s-a autoprezentat autorităților papale că ar fi convertit 20.000 protestanți în Moldova. Predicatorul maghiar, "Michaek Thabuk Fegedinus", pe numele său adevărat Segedinus, care nu știa dacă Troțușul se afla în Moldova, a comunicat acelorași autorități că a convertit 2.000 de reformați din "Tawos" (Tg. Troțuș), Huși, Roman, cinci sate din vecinătatea primului centru episcopal moldovenesc.

Dr. Dumitru ZAHARIA

PUNCTE DE VEDERE

Datorii uitate (I)

bazinele Troțușului. Tazlăului. Bistriței. Moldovei. Valea Siretului sînt vechi centre ungurești".

Este bine să se înțeleagă odată pentru totdeauna că, la așezarea lor în Panonia, maghiarii și secuii formau comunități etnice separate, care nu depășeau 100.000 oameni. Oricare neam mongol a forțat populația supusă să ia parte la luptele duse. Șoartă similară au îndurat românii, care populau Panonia pînă la Dunăre și slavii de peste acest fluviu.

La Biblioteca Națională din Napoli există o statistică a populației din Ungaria, din care rezultă că acest teritoriu avea, în 1772, 8.744 localități. Limba maghiară se vorbea doar în 3.623. Triburile maghiare n-au avut posibilitatea să populeze nici Ungaria de astăzi. Este evident neadevărul privind coloniile acestora în Moldova.

La fel de neadevărată este ideea preluată de autor de la istoricul Timon și de la unii cercetători români privind refugierea în Moldova a unor grupuri mari de adepți ai husitismului, care s-ar fi așezat, în 1420, la Faraoani, Valea Seacă, Bacău, Cotnari, Huși. Timon a fost un falsificator de documente. În Moldova s-au refugiat puțini husiți, mai mult pastori. Ioan de Ryza a făcut mult caz pentru cei patru husiți, refugiați, prin Polonia, la Baia. Alexandru cel Bun i-a tolerat, iar episcopul de Baia a exagerat asupra pericolului prezenței lor. Folosirea toponimelor în forma maghiarizată, pentru începutul secolului al XV-lea, trebuia să dea de gîndit autorului și editorului, deoarece toponimul Faraoani nu exista atunci, iar satul Valea Seacă nu era populat de catolici la momentul respectiv.

Lipsită de rațiune este și expresia "husiți alungați din Boemia și Ungaria... s-au

piatră și cărămidă, în secolele XIII, XVI, dotarea unora dintre acestea cu moșii, unele venituri, vii la Cotnari, prezența misionarilor catolici la Bacău și în alte centre, activitatea continuă a călugărilor franciscani alături de preoți și demnitari ortodocși, pastori reformați demonstrează toleranță religioasă și nu măsuri de "sufocare". Supărătoare prin repetare și neadevăr, problema e ca și cum teritoriul românesc dintre Carpați și Nistru ar fi fost nelocuit de oameni. Editorul avea obligația să ia atitudine și să-i informeze pe cititori în privința așa-ziselor "colonii ungurești, săsești, secuiești". Lectorul trebuia să fie avizat că Ștefan cel Mare a stăpînit cetatea Ciceului, împreună cu 60 de sate, Cetatea de Baltă, pe care le-a trimis urmașilor săi direcți. Petru Rareș a extins mănăstirea părintescă asupra Rodnei și altor zone din răsăritul Transilvaniei. Acesta trebuie să fie convins că așa-zisul "teritoriu secuiesc", atît de revendicat astăzi, a fost efectiv sub stăpînirea domnitorilor moldoveni. Sașii, secuii, extrem de puțini maghiari din zonă s-au aflat sub autoritatea acestora, n-au fost colonizați la răsărit de Carpați niciodată.

Pentru a convinge pe cei ce au editat o carte plină de neadevăruri în privința mult disputatei probleme a migrării catolicilor din Transilvania, idee îmbrățișată și de profesorul M. Merfea, prezentăm unele date privind numărul acestora în Principatul Transilvaniei. La finele secolului al XVI-lea, Possevino și Malaspina, cunosători ai problemei, i-au considerat ca "foarte puțini". Cardinalul Bathory, înfrînt de Mihai Viteazul, a scris un raport către Sfîntul Scaun, în care a arătat că secuii formau o comunitate de 15.740 persoane. În anul 1638, reprezentanții autorizați ai cultului catolic au arătat Propogandei Fide că "sașii sînt luterani și